

ב"ח

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו נ ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
ערוכים בידי ד"ר נחמה ליבוביץ - שנת העשרים ואחת

ב א (תשכ"ב)

פרק י'

א. חמש פעמים מוזכרת יציאת משה מעם פרעה, שלש פעמים בפרשת וארא ופעמים בפרשתנזר. השוה:

ח' ח': ויצא משה ואהרן מעם פרעה ויצעק משה אל ה'

ח' כ': ויצא משה מעם פרעה ויעתר אל ה'

ט' ל"ג: ויצא משה מעם פרעה את העיר

י' ו': ויפן ויצא מעם פרעה

י"א ח': ויצא מעם פרעה בחרי אף.

(1) למה נאמר רק בפרקנו "ויפן" מה שלא נאמר בפרשת וארא?

(2) למה יצא רק בפעם האחרונה "בחרי אף"?

(3) הראב"ע מביא בשם ר' ישועה: "ויפן" שב אל משה, שהיה חולק כבוד למלכות שפונה אל המלך בצאתו והוא הולך אחרנית.

הסבר היש בפרוש זה כדי לעזור לנו בסתן תשובה לשאלה 1 ולעיל?

(4) שמות רבה י"ג ה'

מהו "ויפן"? שראה אותם שהיו פונים זה בזה, והיו מאמינים לדבריו, ויצא משם כדי שיטלו עצה לעשות תשובה.

הסבר: באיזו הוראה מפרש המדרש "ויפן" ועל מה יש לו להסתמך בפרושו זה של המלה?

ב. י' ר' ויפן ויצא מעם פרעה

1. רמב"ן

בעבור שפחדו מאד בברד, חשב משה שיפחדו גם עתה שימותו ברעב אם יאבדו יתר הפליטה הנשארת להם ויצא בלא רשותו מרם שיענוהו הן או לאו, כדי שיתעצבו בדבר, חשב מחשבות אמת, כי כן עשו ואמרו לפרעה "המרם תדע כי אבדה מצרים".
ובדברי רבותינו (שם' רבה י"ג) "ראה אותם שפונים זה לזה... (ע' לעיל שאלה א) והנכון בעיני, כי כן היה עושה בכל עת בואו אל פרעה אל היכלו, מתרה בו ויוצא מלפניו, אבל הוצרך הכתוב להזכיר זה בכאן, בעבור "ויושב את משה ואת אהרן".

(א) מה קשה לו?

(ב) מה ההבדל בין שני פרושיו הראשונים (שלו ושל רבותינו) לבין פרושו השלישי?

(ג) מה האופיני לדרך הרמב"ן בפרושו "והנכון בעיני".

(ד) היכן מצינו בפרשתנו עוד מקומות שבחם הולך הרמב"ן בדרך פרשנית זו?

2. אור החיים:

זלזלו בעיניו, שאחר שהתודת ואמר ה' הצדיק חזר לסרחונו, לזה פנה ויצא כדרך הנהוג עם שאר בני אדם.

(א) האם מפרש בעל אור החיים "ויפן" כדרך שפרשוהו חז"ל בשמות רבה? (4א).

(ב) במה שונה פרושו מפרוש הרמב"ן הראשון?

ג: שאלות ודיוקים ברש"י

(1) א' ד"ה בא אל פרעה: והתרה בו.

מה קשה לו ולמה לא הוצרך לפרש ז' כ"ו: בא אל פרעה וכן ס' י': בא אל פרעה?

- ד. פסוק ח: וישוב את משה ואת אהרן.

...צופה הייתי בעניין המקור הבא כפול לפני עתיד (או עבר) כמו שהוא משפט לשון הקדש כמו "זכור תזכור" "שלם ישלם" "העבך תעביך" "גונב גונבתי". וראיתי כי המקור מסתווה בבנין עם העתיד או העבר שאחריו. אבל נפלאתי בראותי מן המקורים ג' עניי שומרים על הכלל הישר הזה, שיבוא מקור באחד מן הבנינים המורים על עשיית הפעולה ויבא העתיד שאחריו באחד מן הבנינים המורים על קבלת הפעולה כמו (שם) "כ"א" "סקול יסקל הטור"; "סקול" - בקל, "יסקל" בנפעל. והנה זאת תמיהה גדולה למי שיביט בחכמת הדקדוק בעיני חכמת המחקר.

ואולם בהעמיקי החקירה בענין הפליאה הזאת מצאתי ראיתי, כי המאמר הזה "סקול יסקל הטור" איבנו באמר ענין קבלת פעולה, ואין ענינו, השור יהיה נסקל מאליו, אבל הוא מצוה על בני אדם שישקלוהו. ובהיפך מזה מצאתי (במד' ט"ו ל"א) "הכרת תכרת הנפש ההיא" המקור והעתיד שניהם בבנין נפעל, וראיתי כי המאמר הזה ענינו באמת הפך מן הקודם ויורה על קבלת פעולה, כי מאליו יכרת האיש, ואין זו מצוה על בני אדם שיכריתוהו.

כל זה העירבני לחשוב מחשבה חדשה: אולי הנפעל הבא במאמרים האלה המורים על פעולה - ("סקול יסקל, או ירה יירה" (שם' יט) - ישמש שמוס הפעל הסתמי *verbum impersonale*... ויבוא המקור בבנין הקל להגיד כי תנפעל שאחריו ענינו עשיית פעולה, לא קבלת פעולה.

ואחרי עמדי על הכלל החדש הזה בגלה לפני החר זמירות רבות: הנה במקורות הרבה מצאנו בכתבי הקדש בנינים הטורים על קבלת פעולה ואחריהם מלת "את" אשר אין משמטה לבוא כי אם אחר פעל יוצא כמו "וירשב את משה ואת אהרן", (ירמ' ל"ה י"ד) "הוקם את דברי יהונדב בן רכב", בכל אלה מלת "את" בלתי מיושבת לפי כללי הדקדוק... אבל כל ה"אתיון" האלה באים כמשפטים וכל הפעלים הסמוכין אליהם כלם ענינם ענין פעל יוצא, אע"פ שהם מן הבנינים מקבלי הפעולה (נפעל, פועל, תפעל) אחרי שזה דרך הקדש בגלגול הפעל הסתמי בבנינים מקבלי פעולה והכוונה בהם עשיית פעולה, ויפה לבוא אחריהם מלת "את".

- שאלות וגם תשובות יש לשלוח לד"ר נחמה ליבוביץ, קרית משה, ירושלים